

AMIR TEMUR DAVRIDA MADANIYATNING YUKSALISHI

Eshpolatova Ozoda Bahodir qizi

Annotatsiya: Temuriylar davrida madaniyat yuksak rivojlandi va kamol topdi. XIV-XV Asrlardagi Movarounnahr va Xurosondagi madaniy taraqqiyotning tamal toshi buyuk sohibqiron Amir Temur tomonidan qoyildi.

Kalit soʻzlar: Qurultoy, madaniyat, musiqa sanʼati, uygonish davri.

Ushbu maqolada Amir Temur va temuriylar davrida turli sohalarning yetuk namoyandalari Amir Temur va temuriylar davridagi ilm-fan va madaniyat rivoji va ular yaratgan asarlar, odob-axloq, tarbiyaga oid qarashlar bayon etilgan. Shuningdek, Amir Temur bobomiz oʻgʻitlari, oʻgʻitlari oʻrin olgan manbalar haqida ham maʼlumotlar mavjud. Oʻzbek davlatchiligi tarixida Amir Temur va temuriylar davri alohida oʻrin tutadi. Mamlakatimiz mustaqillikka erishgach, tariximiz, madaniyatimiz, buyuk allomalarimiz, buyuk sarkardalarimiz, davlat arboblari haqida xolis fikr bildirildi, ilmiy-amaliy, badiiy asarlar, anjumanlar oʻtkazildi, davr tarixiga oid qimmatli maʼlumotlar umumlashtirilib, yangi maʼlumotlarga ega boʻldi. Sohibqiron Amir Temur buyuk shaxs, buyuk sarkarda, buyuk davlat arbobi, huquqshunos, notiq, psixolog, shuningdek, oʻz yurtini, xalqini sevadigan bunyodkorlik, fan va madaniyat homiysidir.

Bu davr tarixini oʻrganishda, eng avvalo, shu davrda yaratilgan asarlar, allomalarning qarashlari, maʼnaviy meros namunalari davr tarixini yangicha yondashuvlar asosida oʻrganish imkonini beradi. Amir Temur nafaqat markazlashgan davlat qurilishi, boshqaruvi, harbiy mahorati, balki odob-axloq, iymon-eʼtiqod, taʼlim-tarbiya sohasida ham buyuklik va kamolotga erishgan siymolardan biridir. Ulugʻ sarkardaning oʻz ustozlari, maʼnaviyat peshvolariga boʻlgan hurmati bunga yorqin misoldir. Bu borada Amir Temurning axloqiy dasturlari, oʻgʻitlari, nasihatlar hamda u haqida yaratilgan bir qancha tarixiy asarlarni keltirishimiz mumkin. XV asr tarixchisi Fosih Ahmad Havofiyning dunyoga mashhur “Tuzuki Temuriy”, “Malfuzoti Temuriy”, “Voqioti Temuriy” va “Mujmal-i Fasihiy”, Nizomiddin Shomiy va Sharafiddin Ali Yazdiyning “Zafarnoma”, Ibn Arabshoh. “Ajoyib ul-maqdur fi-ahbori Temur”, Salohiddin ibn Mullo Aloiddin xoja Eshon (Salohiddin Toshkandiy)ning “Temurnoma” kabi asarlari shular jumlasidandir.

Amir Temur bobomizning nizomlarida qayd etilgan voqea va oʻgʻitlar nafaqat XIV-XVI asrlarga tegishli, balki bugungi kunda ham mardlik, adolatparvarlik, olijanoblik, vatanparvarlik, chin insoniylik kabi fazilatlarini shakllantirishda alohida ahamiyatga ega. Kelajak avlodlar uchun. Amir Temur timsolida biz oʻsha davrning eng yetuk maʼnaviyatini koʻramiz. U manbalarda Amir Temur shaxsiga baho berar ekan,

“u ajdodlar tarixini yaxshi bilgan, ularning xato va yutuqlaridan xulosa chiqara oladigan, olgan har bir bilimni amalda qo‘llay oladigan ziyoli inson edi. U odob-axloqda yetuk, iymoni mustahkam, adolat uchun kurashgan, bir umr ilm olishdan charchamaydigan hukmdor edi.” U diniy va dunyoviy ilmlarni yaxshi bilgan, majlisiga ulamolar raislik qilgan. Temur va temuriylar davri umuman Sharq, xususan, Markaziy Osiyo ilm-fani, madaniyati, ma’naviyati, adabiyoti va san’ati taraqqiyotida muhim bosqich, yangi tarixiy davr, burilish davri hisoblanadi. Bu davr IX-XII asrlar ma’naviy-ma’rifiy hayotidagi taraqqiyot va yuksalishning mantiqiy davomi hisoblanadi. Markaziy Osiyo xalqlari orasidan yetishib chiqqan buyuk mutafakkirlarning butun bir avlodi bir vaqtning o‘zida shakllandi va yaratildi. Jahonga mashhur tarixchilar: Sharofiddin Ali Yazdiy, Mirxond, Xondamir, Davlatshoh Samarqandiy, olimlar: Mirzo Ulug‘bek, Ali Qushchi, Qozizoda Rumi, faylasuf-shoirlar: Abdurahmon Jomiy, Alisher Navoiy, Lutfiy, Sakkokiy, Atoiy, rassomlar: Kamoliddin Ali Be. , Mirak Naqqosh, xattotlardan: Sulton Ali Mashhadiy, Sulton Muhammad Xondan, Muhammad bin Nur va boshqalar. Ularning barchasi o‘sha davr va o‘zlaridan oldingi inson ma’naviyati, ma’rifati, madaniyatining barcha jabhalarini o‘zlashtirgan va puxta egallagan, tanlagan sohalarining hali hech kim zabt etmagan cho‘qqilarini zabt etgan buyuk siymolar, qomusiy olimlardir.

Shuning uchun ham ularning boy, serqirra ijodi, betakror va betakror ilmiy-falsafiy, badiiy, tarixiy asarlari zamon sinovlariga bardosh berib, bizgacha yetib kelgan. Mustaqillik sharofati bilan jahon ma’naviyati va ma’rifati sahnasida o‘z o‘rniga ega bo‘lgan komil ajdodlarimizni, ular qoldirgan boy ma’naviy-ma’rifiy merosni chuqur anglash, o‘rganish va ulug‘lash imkoniyati yaratildi. Ajdodlarimiz, ayniqsa, buyuk davlat arbobi, ma’rifat, yuksak ma’naviyat homiysi Amir Temur va uning avlodlari qoldirgan meros bugungi kunda xalqimiz uchun ma’naviy poklanish, milliy o‘zlikni anglash uchun bitmas-tuganmas ma’naviy boylikdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- Amir Temur ta’limoti. T., Cho‘lpon, 1992 yil.
 Amir Temur va temuriylar davrida madaniyat va san’at (maqolalar to‘plami). T., 1996 yil.
 Muxammedov, M. (2020). Temur saltanati va uning Moverannaning iqtisodiy rivojlanishidagi roli. Amerika ijtimoiy va gumanitar tadqiqotlar jurnali, 1(2), 46-70.
 Ahmedov B. . Buyuk Temur. T., 1996 yil.
 Nabiyeva Gulshod Ixtiyorovna. (2020). Imkoniyati cheklangan bolalarda estetik tarbiya va estetik rivojlanish usullari. O‘rta Yevropa ilmiy byulleteni, 3, 4-6. <https://doi.org/10.47494/mesb.2020.3.17>
 Mo‘minov I. Amir Temurning O‘rta Osiyo tarixidagi o‘rni va roli. T., Fan, 1993 yil
 Temur tuzuklari. (Fors tilidan parcha). T., 1991 yil.
 Otamurodova, M. (2020). Xorijiy universitetlarda va O‘zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universitetida jurnalistika bo‘yicha ilmiy izlanishlar. O‘rta Yevropa ilmiy byulleteni, 3, 7-9. <https://doi.org/10.47494/mesb.2020.3.18>
 To‘xtaxo‘jaeva M.X. Pedagogika. – Toshkent, 2005 yil.
 Murodov Otobek Ulugbekovich, Kattayev Bobir Sobirovich, Saylixanova Maftuna Komiljonovna, & Ibodov Islom Nizomiy o‘g‘li. (2020). Qishloq xo‘jaligi ekinlarini aqlli sug‘orish. O‘rta Yevropa ilmiy byulleteni, 3, 1-3.